

บทคัดย่อ

ในหนังสือสามก๊กสำนวนไทยฉบับต่างๆ รวมทั้งบทความที่กล่าวถึงตอนขงเบ้งทำอุบายลวงสุมาอี้ ได้ระบุเครื่องดนตรีที่ขงเบ้งใช้บรรเลงไม่ตรงกัน 3 ชนิด คือ กระจับปี่ พิณ และซิม ในบทความนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าเครื่องดนตรีที่ขงเบ้งใช้บรรเลงเพื่อลวงข้าศึกคือเครื่องดนตรีชนิดใด และอธิบายสาเหตุที่มีการใช้คำแตกต่างกันในสำนวนต่างๆ

Abstract

The Thai versions of SAMKOK and various articles on Kongming's fooling Slimayi all mention different types of musical instrument. Three kinds of instrument: Krachabphii, Pin, Kim, are mentioned in various texts. This article indicates the real kind of instrument Kongming's was playing and the reason why many different kinds of instrument are mentioned in Thai versions of SAMKOK.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขงเบ้งตีตกระจับปี ตีตพิณ หรือตีขิมกันแน่ What actually did Kongming play, Krachabphii, Pin or Kim?

จินตนา ชันวานีวัฒน์*

1. บทนำ

ในวรรณคดีเรื่องสามก๊กมีเหตุการณ์ตอนที่คนไทยรู้จักตีคือ ตอนขงเบ้งทำอุบายลวงสุมาอี้ นั่งเล่นดนตรีอย่างสบายใจบนหอรบ ทำให้สุมาอี้เข้าใจว่าเป็นกลลวงจึงสั่งทหารให้ถอยทัพกลับไป เพราะเข้าใจว่าในเมืองจะมีทหารมากมายคอยชும்โจมตี สามก๊กตอนนี้อ่านแล้วสนุกและจำกันได้ จนมีผู้เขียนถึงเหตุการณ์นี้ไว้มากมาย หนังสือสามก๊กสำนวนต่างๆ ของไทย รวมถึงบทความต่างๆ ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนนี้ ได้กล่าวถึงเครื่องดนตรีที่ขงเบ้งใช้บรรเลงไว้ไม่ตรงกัน

บทความนี้เป็นการศึกษาสามก๊กตอนหนึ่งในสำนวนต่างๆ ว่าเครื่องดนตรีที่ขงเบ้งใช้บรรเลงเพื่อลวงข้าศึกนั้นแท้จริงแล้ว คือเครื่องดนตรีชนิดใด เหตุใดจึงมีการกล่าวถึงเครื่องดนตรีที่ขงเบ้งใช้บรรเลงไว้หลายชนิดไม่ตรงกัน คำต่างๆ ที่ใช้บรรยายเครื่องดนตรีที่ขงเบ้งใช้บรรเลงจะทำให้ทราบถึงการเลือกใช้คำในกระบวนการแปล การยืมคำจากภาษาจีน ตลอดจนความหมายคลาดเคลื่อนของคำที่ยืมมา

บทความนี้จะศึกษาสามก๊กฉบับภาษาไทยและต้นฉบับภาษาจีน ในฉบับภาษาไทยนั้นจะศึกษาทั้งฉบับแปล และหนังสือหรือบทความที่กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนนี้

2. เครื่องดนตรีที่ขงเบ้งใช้บรรเลงในสามก๊ก

2.1 เครื่องดนตรีที่ขงเบ้งใช้บรรเลงในสามก๊กฉบับภาษาไทย

จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่าเครื่องดนตรีที่ขงเบ้งใช้บรรเลงในสามก๊กฉบับภาษาไทย มี 3 ชนิด คือ กระจับปี¹ พิน และขิม

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาจีน ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ในเนื้อเรื่องใช้คำว่า กระจับปี แต่ในสารบัญชียกคำว่า พิน โดยใช้ชื่อตอนว่า ขงเบ้งตีตพิณลวงสุมาอี้ ผู้เขียนสันนิษฐานว่า ในส่วนสารบัญชียกคำขึ้นภายหลังจากที่จัดรวมพิมพ์เป็นเล่ม คงไม่ใช้สำนวนแปลของคณะผู้แปล

2.1.1 สามก๊กสำนวนที่กล่าวว่าขงเบ้งติดกระจับปี่

สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นผู้อำนวยการแปล ในสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกนั้น แปลในราว พ.ศ. 2334³ นับเป็นฉบับภาษาไทยฉบับแรก กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนนี้ว่า

.....ตั้งแล้วขงเบ้งก็แต่งตัวอำโงง พาเด็กน้อยสองคนขึ้นไปบนหอรบให้เด็กนั้นถือกระบี่คนหนึ่ง คนหนึ่งถือฉัตรยืนอยู่ทั้งสองข้าง แล้วตั้งกระดางรูปูซาไว้ข้างหน้า ก็นั่ง**ติดกระจับปี่**เล่นอยู่

ฝ่ายทหารกองหน้าสุมาอี้ยกเข้ามาใกล้เชิงกำแพงเมือง และขึ้นไปดูบนหอรบ เห็นขงเบ้งนั่ง**ติดกระจับปี่**อยู่ก็รำใจกลับออกไปบอกสุมาอี้ว่าบัดนี้ข้าพเจ้ายกเข้าไปถึงเชิงกำแพง เห็นเมืองเจียวบอผู้มีแต่คนประตูละยี่สิบคนนั่งกวาดหยากไย่เฉยอยู่ แล้วตัวขงเบ้งนั้นขึ้นนั่ง**ติดกระจับปี่**เล่นอยู่บนหอรบ เห็นประหลาดนัก จะเข้าเมืองก็เกรงจะถูกกลขงเบ้ง จึงกลับมาบอกท่าน

สุมาอี้ได้ฟังดังนั้นก็หัวเราะแล้วจึงว่า ขงเบ้งนี้จะอาจระนั้นเจียวหรือ เรามิเชื่อจะไปดูเอง สุมาอี้ขึ้นม้าพาทหารไปประมาณยี่สิบคน ยืนอยู่แต่ไกลเชิงกำแพง และขึ้นไปเห็นขงเบ้งแต่งตัวอำโงงหน้าตาเข้มขึ้นบานสบายอยู่ ก็คิดว่ากองทหารเรายกมาเป็นการจวนตัวถึงเพียงนี้ ขงเบ้งหามีความสะอึดใจไม่ กลับ**ติดกระจับปี่**เล่นเสียอีกเล่า ชะรอยจะแต่งกลไว้ลวงเราเป็นมันคง คิดจะนั้นแล้วก็กริ่งใจกลัวว่าขงเบ้งจะซุ่มทหารไว้ ก็ชักม้าพาทหารกลับไป ความกลัวมีทันจะจัดแจงทหาร ก็ให้กองหน้าเป็นกองหลังซุ่มทหารไว้คอยออกมา³

สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นสามก๊กที่แปลเป็นภาษาไทยฉบับแรก ดังนั้นจึงเป็นต้นฉบับ หรือเป็นข้อมูลอ้างอิงให้หนังสือหรือบทความที่เกี่ยวกับเรื่องสามก๊กฉบับภาษาไทยเล่มต่อ ๆ มา ได้แก่ เรื่องสามก๊กฉบับวณิกทศ ตอน ขงเบ้งผู้หยั่งรู้ดินฟ้ามหาสมุทร ของ ยาขอบ ได้มีใจความดังนี้

.....ครั้นแล้วตัวขงเบ้งเองก้าวเข้าไปในหอรบ นั่งลงเบื้องหลังกระดางรูปกลางเด็กน้อยคู่หนึ่งที่คอยถือฉัตรหางจามรีปรนนิบัติอยู่ซ้ายขวา ด้วยสีหน้าอึมเิบ ซึ่งสำแดงถึงความขึ้นบานภายใน ทั้งหมดอยู่ในลักษณะการอันองอาจภาคภูมิแล้วลงมือ**ติดกระจับปี่**เป็นทองไม่รู้ร้อนกับระรอกคลื่นแห่งทหารเว่ย ข้าจะเพลิดเพลินเจริญใจของข้า อยู่แต่ความโหยหวนคร่ำครวญของเสียดคนตรี⁴

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³ พระยาพระคลัง (หน). เจ้าพระยา สามก๊ก กรุงเทพฯ: คลังวิทยา 2518, หน้า 719.

⁴ ยาขอบ (โชติ แพร่พันธุ์). ขงเบ้งผู้หยั่งรู้ดินฟ้ามหาสมุทร พิมพ์ครั้งที่ 12 กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า 2535, หน้า 186.

สามก๊กฉบับวณิกภพ ของยาขอบ เขียนประมาณปี 2485 ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ เป็นหนังสือที่เขียนถึงชีวิตและเรื่องราวของตัวละครสำคัญและตัวละครที่น่าสนใจแต่ละตัวในสามก๊ก โดยยาขอบใช้สามก๊กฉบับหอสมุดแห่งชาติหรือฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นฉบับอ้างอิง ดังนั้นในตอนนี้อจึงบรรยายเกี่ยวกับเครื่องดนตรีที่บรรเลงเหมือนกัน

2.1.2 สามก๊กสำนวนที่กล่าวว่าขงเบ้งติดพิณ

สามก๊กฉบับแปลที่กล่าวว่าขงเบ้งติดพิณ ได้แก่ สามก๊กฉบับแปลใหม่ ของ วรณไว พิศนาคย์ แปลในปี พ.ศ. 2521 ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนนี้ไว้ดังนี้

แล้วให้เปิดประตูเมืองทั้งสี่ด้าน ให้ทหารอยู่ประจำประตูละยี่สิบคน ให้แต่งปลอมตัวเป็นราษฎรปิดกวดทางประตูเมืองอย่างเป็นปรกติ แลหากทัพสุมาอี้ยกมาถึงก็มีให้สะตั้งสะเทือน

แล้วขงเบ้งสวมเสื้อครุยขนนกโศกสีระ ให้เด็กน้อยสองคนยกพิณขึ้นไปนั่งบนกำแพง แลตั้งกระดางรูปบูชาไว้เบื้องหน้า พลง**ติดพิณ**เล่นอยู่อย่างเพลิดเพลิน

กองหน้าของทัพสุมาอี้ยกมาถึงซานเมือง เห็นดังนั้นก็มีกล้ายกเข้าไป รีบกลับไปรายงาน**สุมาอี้**

สุมาอี้หัวเราะไม่เชื่อ จึงขับทหารไปลาดตระเวนดู แลไปเห็นขงเบ้งนั่งยกยี่ม**ติดพิณ**อยู่หน้ากระดางรูปบนกำแพงเมือง มีเด็กน้อยผู้หนึ่งยืนถือกระบี่วิเศษอยู่ข้างซ้าย แลเด็กน้อยอีกคนหนึ่งยืนถือเครื่องหมายอาญาสิทธิ์อยู่ข้างขวา หน้าประตูเมืองมีราษฎรยี่สิบคนกำลังก้มหน้าก้มตากวาดถนนหนทางอยู่ นอกนั้นหา**มีใครอื่นอีกไม่**

สุมาอี้เห็นดังนั้นให้ขงนงชายยิ่งนัก รีบกลับไปตีกองทัพ สั่งให้ทัพหลังเคลื่อนขึ้นไปเป็นทัพหน้า ให้ทัพหลังยกกลับไปทัพหลัง แล้วเคลื่อนถอยไปทางเขาด้านเหนือ⁵

ในหนังสือกลยุทธ์สามก๊กฉบับกำกับริหารในภาวะสงคราม เรียบเรียงโดย ศาสตราจารย์เชี่ย ซูจิง แปลโดย ทองแถม นาดจ่านง แปลในปี พ.ศ. 2531 เป็นหนังสือวิเคราะห์และประยุกต์สามก๊ก ในแง่มุมของหลักการบริหารสมัยใหม่ ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนนี้ไว้ดังนี้

ขงเบ้งกล้าใช้ขูบายเมืองเปลา **ติดพิณ**บนเชิงเทินหลอก**สุมาอี้** ก็เพราะขงเบ้งเข้าใจจิตใจของ**สุมาอี้**⁶

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵ วรณไว พิศนาคย์ สามก๊กฉบับแปลใหม่. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์ 2522, หน้า 3196.

⁶ เชี่ย ซูจิง เรียบเรียง ทองแถม นาดจ่านง แปล กลยุทธ์สามก๊กฉบับกำกับริหารในภาวะสงคราม กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า 2531, หน้า 46.

ในหนังสือ *ชุดกรุสมบัติสามก๊ก* ประพันธ์โดย เลี้ยวเจี๋ย แปลโดยบุญศักดิ์ แสงระวี แปลในปี พ.ศ. 2535 เป็นหนังสือที่วิเคราะห์สามก๊กเชิงปรัชญา ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนนี้อย่างนี้

หลังจากนั้นขงเบ้งก็สวมเสื้อคลุมโปกผ้าบนศีรษะ นำเด็ก 2 คน กับพิณตัวหนึ่ง ขึ้นไปนั่งอยู่บนเชิงเทียน จุดธูป**ตีศัพิน**ทำประหนึ่งเหมือนว่าปราศจากความวิตกกังวล ด้วยประการทั้งปวง เต็มไปด้วยความสำเร็จสำราญ⁷

ในหนังสือเรื่อง *ขุนพลผู้ยิ่งใหญ่แห่งเสฉวน* ของ ส.อักษรสา หนังสือเล่มนี้เป็นการกล่าวถึงประวัติและความสามารถของขงเบ้งในด้านการทหาร โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ขงเบ้งลงสู่มาอี้ดังนี้

ให้เปิดประตูเมืองทั้งหมดสี่ด้าน แล้วจัดชาวบ้านให้มีหน้าที่ปิดกวาดประตูเมือง ด้านละยี่สิบคน ทั้งกำชับไว้ไม่ให้ตื่นตกใจ เมื่อทุกอย่างพร้อมแล้วขงเบ้งมังกรผู้ยิ่งใหญ่ แต่งกายอย่างโอ้อ่าพร้อมกับเด็กสองคนขึ้นนั่งบนหอรบ ณ ที่นั้นจัดให้มีกระถางธูปบูชาไว้ตรงหน้า เด็กทั้งสองยืนอยู่ทั้งสองข้าง คนหนึ่งถือธูปแล้ว คนหนึ่งถือกระบี่ ทำที่ว่าเป็นลูกศิษย์ตัวขงเบ้งเองวางท่าสง่า **นั่งตีศัพิน**ทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้กับกองทัพอันมหาศาลของสุมาอี้ ซึ่งรุกเข้ามาป่านแผ่นดินจะถล่ม⁸

นอกจากนี้ยังมีบทความเรื่อง “ดนตรีมีคุณ” ของ พันเอกสุทัศน์ สุดลาลี ในหนังสือดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ 31 พ.ศ. 2542 บทความนี้กล่าวถึงคุณประโยชน์ของดนตรีในด้านต่างๆ ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนนี้อย่างมีประโยชน์ในด้านการทหารด้วย โดยมีใจความดังนี้

ในวรรณคดีเรื่องสามก๊ก ขงเบ้งเคยพลาดท่า เสียด่านตำบลเกเต็งแก่สุมาอี้ แม่ทัพใหญ่ของพระเจ้าโจยอย หนีมาอยู่เสียดเมืองเล็กๆ พร้อมกับทหารเลวสองพันห้า เมื่อทัพหลวงสืบหาหมิ่นของสุมาอี้ยกมาถึง ขงเบ้งชักธงรบ แต่กลับเปิดประตูเมืองให้ชาวบ้านปิดกวาดทางเดิน เสียงแกละไปตามปกติ เหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น ตัวเอง**นั่งตีศัพิน**อย่างอารมณ์ดีอยู่หน้ากระถางธูปบนกำแพงเมือง มีเด็กน้อยๆ สองคนถือกระบี่อาญาสิทธิ์และตราของแม่ทัพกระหนาบอยู่ข้างซ้ายขวา ทำให้สุมาอิจงนงายไม่กล้ายกทัพเข้าตี และสอนสุมาสูและสุมาเจียวผู้บุตรซึ่งรบเร้าให้เข้าตีอีกว่า เจ้าไม่รู้อะไรหรอก เสียง**พิณ**เหมือนเสียงคลื่นกระทบฝั่ง เสียงพายุม้วนเมฆ ฟังดูปลายนิวมีพลังคัมภีร์ ดังกังวานก้องไปหมด ฟังสิคล้ายสายธารบนเขา น้ำใสไหลเย็น มีแต่คนสบายใจเท่านั้น จึงจะ**ตีศัพิน**อย่างนี้ได้ ถ้าจิตวุ่นเสียงจะพร่า จิตสงบเสียงจะเที่ยง จิตกังวลเสียงจะหลง จิตสบายเสียงจะใส ฟังขงเบ้ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷ เลี้ยวเจี๋ย เขียน บุญศักดิ์ แสงระวี แปล *ชุดกรุสมบัติสามก๊ก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ก.ไต้ 2535, หน้า 140.

⁸ ส.อักษรสา *ขุนพลผู้ยิ่งใหญ่แห่งเสฉวน* กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2531, หน้า 241.

ตีตพิน ข้าก็รู้ว่าคิดอะไร ข้าอ่านเสียงพินของขงเบ้งได้ นับว่าเป็นเกียรติอย่างยิ่งทีเดียว ขงเบ้งรบทัพจับศึกสุขุมหนัก ไม่เคยทำการเสี่ยง ข้าว่าขงเบ้งต้องมีแผนอยู่ในใจแล้ว ประตุมือเมืองเปิดโล่ง ไม่พบทหารเลย คงต้องสู่มกำลังเอาไว้ภายใน อนึ่งเสียงพินของขงเบ้งแผ่แผ่ นัยฆ่าฟัน เราขียนยกพลเข้าไปต้องติดกับเขาแน่ รีบถ่ายทอดคำสั่ง ให้แปรกองหลังเป็น กองหน้าถอยทัพกลับทันที⁹

บทความนี้เพิ่มสาระและขยายความเกี่ยวกับการบรณเลงพินของขงเบ้งและพรรณนาบทเพลงและเสียงพินด้วย

2.1.3 สามก๊กสำนวนที่กล่าวถึงขงเบ้งตีตพิน

สามก๊กที่กล่าวถึงขงเบ้งตีตพินได้แก่ เรื่อง ขงเบ้งจอมปราชญ์ ของสมพงษ์ เกรียงไกรเพชร และสมชาย พุ่มสะอาด ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ เป็นหนังสือที่กล่าวถึงสติปัญญาและความสามารถของขงเบ้ง กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนนี้ว่า

ขงเบ้งจึงแต่งตัวเสียบอย่างดีที่สุด แล้วให้เด็กยืนถือกระบี่อยู่ข้างๆ คนหนึ่ง และให้เด็กอีกคนหนึ่งยืนถือแส้ยืนอยู่อีกข้างหนึ่งและให้นำกระดาษรูปที่จุดแล้วมาตั้งไว้ที่ตรงหน้าเขา แล้วขงเบ้งให้นำขิมมาให้ หลังจากได้ขึ้นสายและเทียบเสียงขิมได้ตามความต้องการแล้ว เขาจึงเริ่มบรรเลงเพลงไพเราะอย่างเพลิดเพลินสำราญอารมณ์ โดยมีได้สนใจโยติกับ กองทัพอันมโหฬารของสุมาอี้แต่ประการใด

เมื่อกองทัพหน้าของสุมาอี้ยกมาประชิดเมืองและเห็นภาพขงเบ้งนั่งตีขิมเล่นอย่างสบายใจอย่างนั้น ก็เกิดการปั่นป่วนรวนเรไม่กล้าเข้าโจมตีเพราะกลัวโดนกลของขงเบ้งเข้า เพราะพวกเขาเคยโดนกลของขงเบ้งกันมาแล้วหลายหนหลายครั้ง จึงกลัวจนเข็ดขยาด

เมื่อพวกแม่ทัพหน้าไม่กล้าตัดสินใจทำประการใด จึงต้องหยุดกองทัพ และกลับไปรายงานสุมาอี้¹⁰ จึงรีบมาพิจารณาด้วยตนเอง เมื่อเห็นด้วยตาจึงเชื่อว่าเป็นความจริงที่ได้รับรายงานจากแม่ทัพหน้า เขาจึงนึกในใจว่ากองทัพของเขายกมาป่วนแผ่นดินจะถล่มหลาย แต่ขงเบ้งกลับมานั่งตีขิมเล่นอย่างสบายอารมณ์¹⁰

“สามก๊กฉบับสะโลเม่ ตอนศึกชิงแฉมเบียดขุนพล” ของ บุศราคม ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2526 เป็นข้อเขียนสั้น ๆ เพื่อความบันเทิง มีการดัดแปลงเนื้อหาบางตอนให้ต่างไปจากเดิมเพื่อความสนุกสนาน โดยได้กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนขงเบ้งทำอุบายไว้ดังนี้

⁹ สุทัศน์ สุดสาลี, พันเอก “ดนตรีมีคุณ” ในหนังสือดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 31 กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง 2542, หน้า 105-106.

¹⁰ สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร และสมชาย พุ่มสะอาด ขงเบ้งจอมปราชญ์, กรุงเทพฯ : หอสมุดกลาง 09 ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์, หน้า 261-2.

...ครั้นแล้วขงเบ้งก็สวมเสื้อลายมังกรทองอันงดงาม ขึ้นไปนั่งบนหอรบพร้อมด้วยเด็กผู้ชายสองคน คนหนึ่งถือเช็กโซโฟน อีกคนหนึ่งถือกีต้าร์ขึ้นกระหนาบซ้ายขวา ขงเบ้งก็หยิบ **ขิมขึ้นมาตี**เด็กก็เป่าเช็กโซโฟนติดกีต้าร์ร้องเพลงคลอกับเสียงของขงเบ้ง ดังก้องกังวานไปทั่วบริเวณ¹¹

ในสามก๊กฉบับนี้ผู้ประพันธ์มุ่งสร้างความบันเทิงใจให้แก่ผู้อ่านในแง่ความตลกขบขันเป็นสำคัญ กล่าวคือขงเบ้งยังคงตีขิมซึ่งเป็นเครื่องดนตรีจีน แต่เด็กผู้ติดตามทั้งสองคนกลับเล่นดนตรีตะวันตกคือ แชกโซโฟนและกีต้าร์

นอกจากนี้ยังมีบทร้องเรื่องสามก๊ก ตอนขงเบ้งทำอุบาย จากหนังสือฟังและเข้าใจเพลงไทย ของ มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตันทน์ มีบทร้องดังนี้

จีนขิมเล็ก 2 ชั้น

โยธาฮาเฮบ้างเสสรวด	ขับครวญตามภาษาอักษณาลัย
เป็นลำนำทำนองใน	เรื่องขงเบ้งเมื่อใช้อุบายกล
ขึ้นไปนั่งบนกำแพงแก่งตีขิม	พยกียัมให้ข้าศึกนึกของน
ไพรมิได้แจ้งแห่งยุบล	ก็เลิกทัพกลับพลริบหนีไป

จีนใจย่อ 2 ชั้น

สามสู่มากล้ำศึกนึกของน	คร้ามในกลขงเบ้งเก่งใจหาย
เคยเสียทัพยับแทบตัวตาย	สูมาอีนึกหน่ายจงายความ

(สร้อย) เจ้ใจย่อ ฮอฟ่านจง ตั้งฮ้อฮอ ตั้งฮ่อมุ่ยเชียง เอียวหยี มาเพียวอ่ายยอ อายุนัม
แต่ฮิว นุ่มพันอ่ายยอ อ่าฮ้าห่ายยอ ฮ้อ ๆ ฮ่าฮ้าหายยอ อายุนัม แต่ฮิว นัมพันอ่ายยอ
(ไม่ทราบว่ามีผู้ใดแต่ง)¹²

จะเห็นได้ว่าในสามก๊กสำนวนต่างๆ ที่กล่าวว่าขงเบ้งใช้ขิมเป็นเครื่องดนตรีในการบรรเลงเพื่อลวงข้าศึก ขิมเป็นเครื่องสายที่ใช้ดี ในขณะที่กระจับปี่และพิณเป็นเครื่องสายที่ใช้ดี

2.2. เครื่องดนตรีที่ขงเบ้งใช้บรรเลงในสามก๊กฉบับภาษาจีน

สามก๊กฉบับภาษาจีนตอนขงเบ้งทำอุบาย มีเนื้อความดังนี้

¹¹ บุคราคิม (นามแฝง) "สามก๊กฉบับสะโลเม่ ตอนศึกชิงแฉมปียอดขุนพล" วารสารศรีสมเด็จฉบับครบรอบวันคล้ายถึงแก่พิราลัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชศรีสุริยวงศ์, (19 มกราคม 2526) หน้า 137.

¹² มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตันทน์ ฟังและเข้าใจเพลงไทย กรุงเทพฯ : ไทยเซซม 2523, หน้า 219.

孔明登城望之，果然塵土沖天，魏兵分兩路望西城縣殺來。孔明傳令，教將旌旗盡皆藏匿；諸將各守城鋪，如有妄行出入，及高聲言語者，立斬；大開四門，每一門上用二十軍士，扮作百姓，灑掃街道，如魏兵到時，不可擅動，吾自有計。孔明乃披鶴氅，戴綸巾，引二小童攜琴一張，于城上敵樓前，憑欄而坐，焚香操琴。

卻說司馬懿前軍哨到城下，見了如此模樣，皆不敢進，急報與司馬懿。懿笑而不信，遂止住三軍，自飛馬遠遠望之，果見孔明坐于城樓之上，笑容可掬，焚香操琴。左有一童子，手捧寶劍；右有一童子，手執塵尾。城門內外有二十餘百姓，低頭灑掃，傍若無人。

懿看畢大疑，便到中軍，教後軍作前軍，前軍作後軍，望北山路而退。¹³

(คำแปล) ขงเบ้งขึ้นไปดูบนเชิงเทียน เห็นฝุ่นคลุ้งมืดฟ้ามัวดิน ทหารเว่ยแยกเป็นสองขบวนมุ่งตรงมาทางเมืองเพื่อบุกโจมตีเข้าพัน ขงเบ้งจึงสั่งให้กองธงที่ปักไว้บนกำแพงเมืองลงเสียสิ้น ให้ทหารยืนรักษาการณ์อยู่บนกำแพงเมือง ห้ามมิให้ใครเข้าออก และมีให้พูดจาเสียงดังโดยเด็ดขาด ถ้าใครฝ่าฝืนให้ตัดศีรษะเสีย แล้วให้เปิดประตูเมืองทั้งสี่ด้าน ให้ทหารอยู่ประจำประตูละยี่สิบคน แต่งตัวปลอมเป็นราษฎรปิดกวดหน้าประตูเมืองอย่างเป็นปรกติ แลหากทหารเว่ยยกมาถึงก็ไม่ให้ตกใจกลัว ข้ามีแผนการณ์อยู่ในใจ แล้วขงเบ้งคลุมเสื้อครุยขนนก แล้วใช้ผ้าโพกศีรษะ ให้เด็กน้อยสองคนยกฉิ่ง¹⁴ ขึ้นไปนั่งบนกำแพง แลตั้งกระถางธูปบูชาไว้เบื้องหน้า แล้วตีฉิ่ง เล่นอยู่อย่างเพลิดเพลิน

กองหน้าของทัพสุมาอี้ยกมาถึงขานเมือง เห็นดังนั้นก็มึนงงเข้าไป รีบกลับไปรายงานสุมาอี้

สุมาอี้หัวเราะไม่เชื่อ สั่งให้ทหารหยุดทัพไว้ก่อนแล้วจึงเร่งรัดขี้ม้าออกไปดูด้วยตนเอง แลไปเห็นขงเบ้งนั่งยิ้มจตุรปตีฉิ่ง บนกำแพงเมือง มีเด็กน้อยผู้หนึ่งยืนถือกระบี่วิเศษอยู่ข้างซ้าย แลเด็กน้อยอีกคนหนึ่งยืนถือเครื่องหมายอาญาสิทธิ์อยู่ข้างขวา หน้าประตูเมืองมีราษฎรยี่สิบคนกำลังก้มหน้าก้มตากวดถนนหนทางอยู่ นอกนั้นหาใครอื่นอีกไม่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹³ 羅貫中三國演義 北京：北京文化藝術出版社 1991 p. 791-2.

¹⁴ ในที่นี้ ผู้เขียนขอใช้คำว่า ฉิ่ง ซึ่งเป็นการทับศัพท์ สำเนียงภาษาจีนกลาง เพื่อมิให้เป็นการสับสน

สุมาลีเห็นแล้วรู้สึกแปลกใจเป็นยิ่งนัก รีบกลับกองทัพ สั่งให้ทัพหลังเคลื่อนขึ้นไป
เป็นทัพหน้า ให้ทัพหน้ายกกลับไปทัพหลัง แล้วเคลื่อนถอยไปทางเขาด้านเหนือ

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าสามก๊กฉบับภาษาจีนกล่าวว่าซ่งเบ้งติดจินลงสุมาลี ในที่นี้ผู้เขียน
ขอใช้คำว่า จิน ซึ่งเป็นการถอดเสียงทับศัพท์ของคำว่า 琴 ในสำเนียงภาษาจีนกลาง

3. เครื่องดนตรีที่ปรากฏในสามก๊กส่วนต่าง ๆ

3.1 ประวัติความเป็นมาและวิธีบรรเลงของเครื่องดนตรี

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่าเครื่องดนตรีซ่งเบ้งใช้บรรเลงในสามก๊กฉบับภาษาไทยจำนวนต่าง ๆ มี 3 ชนิด
คือ กระจับปี่ พิณ และซิม ส่วนในสำนวนจีนนั้นคือ จิน รายละเอียดเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและวิธี
บรรเลงของเครื่องดนตรีดังกล่าว มีดังนี้

3.1.1 กระจับปี่ เป็นพิณ 4 สาย ตัวกระโหลกทรงแบนทั้งด้านหน้าและหลัง รูปกลมรี หนา
ประมาณ 7 ซม. กระโหลกยาวประมาณ 44 ซม. กว้างประมาณ 40 ซม. ส่วนคันทวนหรือทวนเรียวยาว ความ
ยาวตลอดคันทวนประมาณ 138 ซม. ถ้ารวมทั้งตัวและทวนก็ยาวประมาณ 180 ซม. มีลิ้มสลักเป็นลูกบิด
สำหรับขึ้นสาย 4 อัน สาย 4 เส้นนั้นใช้สายเอ็น มีตะพานหรือนมรับนิ้วสำหรับกดสาย 11 อัน ตรงกระโหลก
ด้านหน้าทำแผ่นไม้บาง ๆ คำสายให้ตุงออก แผ่นไม้บาง ๆ นี้เรียกว่า หย่อง เวลาเล่นใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้
จับไม้ติดเขี่ยสายให้ลั่นสะเทือนเกิดเสียง ไม้ติดนั้นทำด้วยเขา ด้วยกระดูกสัตว์ หรือกระ เต็มใช้ติดเล่นทั่วไป
ต่อมาใช้ติดประกอบการขับไม้ สำหรับบรรเลงในงานหลวง

กระจับปี่เคยใช้ในวงมโหรีเครื่องสี่ และมโหรีเครื่องหกมาตั้งแต่ครั้งอยุธยา ดังมีปรากฏในกฎ
มนเทียรบาลสมัยกรุงศรีอยุธยาว่า ร้องเพลงเรือ เป่าปี่เป่าขลุ่ย สีซอ ดัดจะเข้ กระจับปี่ตีโทนทับโหรีของมันนั้น
ยังใช้มาจนถึงราชสำนักพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตอนต้นแล้วเลิกไป¹⁵

3.1.2 พิณ เป็นชื่อเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งมีสายสำหรับติด¹⁶ คำว่า พิณ ในแง่สามัญนาม
ความหมายกว้าง หมายถึง เครื่องสายประเภทเครื่องดีด ซึ่งอาจหมายถึงเครื่องดนตรีที่ใช้ดีดของไทยหรือของ
ต่างประเทศ เช่น เครื่องดนตรีของตะวันตก อาทิ Mandoline, Harp, เครื่องดนตรีที่ใช้ดีดของตะวันออก
เช่น พิณจีน พิณพม่า พิณอินเดีย เป็นต้น และคำว่า พิณ ในภาษาไทยอาจหมายถึง พิณน้ำเต้า
พิณเพ็ชระ หรือกระจับปี่ ดังมีรายละเอียด ดังนี้

พิณน้ำเต้า มีลักษณะเป็นพิณสายเดี่ยว กระพุ่มเสียงทำด้วยน้ำเต้าแห้ง

พิณเพ็ชระ ลักษณะคล้ายพิณน้ำเต้า แต่พิณเพ็ชระเพิ่มสายเป็น 2 สาย บางทีเพิ่มถึง 4 สาย
สำหรับกระพุ่มเสียงนั้นบางครั้งทำด้วยกะลามะพร้าว แต่บางครั้งก็ใช้เปลือกผลน้ำเต้าแห้งเช่นเดียวกับพิณน้ำเต้า

¹⁵ พูนพิศ อำมาตย์กุล *ดนตรีวิจิตรภูมิความรู้เรื่องดนตรีไทยเพื่อความชื่นชม* กรุงเทพฯ : เกียรติธุรกิจ 2527, หน้า 24.

¹⁶ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525, หน้า 592.

กระจับปี่ ดังได้กล่าวมาแล้วในข้อ 3.1.1

การบรรเลงพิณเป็นการบรรเลงคนเดียว ประกอบการขับลำนำซึ่งขับโดยผู้ที่ตีพิณ การบรรเลงพิณมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังที่มีจารึกอยู่ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงตอนหนึ่งว่า *เสียงพาทย์ เสียงพิณ เสียงเลื่อน เสียงขับ*¹⁷

3.1.3 ซิม เป็นเครื่องดนตรีจีนชนิดหนึ่ง รูปลักษณ์พระจันทร์ครึ่งซีก ใช้ตี¹⁸ ซิมจัดเป็นเครื่องดนตรีของดินกวางตุ้ง คำว่า ซิม มาจากภาษาจีนสำเนียงแต้จิ๋วว่า คิม [kim']¹⁹ ซึ่งมาจากอักษรจีน 琴 ซึ่งในภาษาจีนกลางอ่านว่า ฉิน แต่ซิมเครื่องสายจีนที่ใช้ตีนี้เรียกอย่างถูกต้อง ควรเรียกว่า หยางฉิน 洋琴 (พิณของต่างประเทศ) หรืออาจเขียน 揚琴 พิณจีนชนิดนี้มีชื่อเรียกได้หลายอย่างได้แก่ ชูฉิน 書琴 (พิณที่มีรูปร่างเหมือนหนังสือ) นูเตียฉิน 蝴蝶琴 (พิณรูปผีเสื้อ) หรือต้าฉิน 打琴 (พิณที่ใช้ตี)

เดิมหยางฉินหรือซิมที่คนไทยรู้จักเดิมเป็นเครื่องดนตรีแถบเปอร์เซียได้เข้ามาในประเทศไทยราวสมัยราชวงศ์หมิง-ชิง โดยแพร่หลายเข้ามาทางภาคใต้แถบชายฝั่งทะเลตะวันออกในมณฑลกวางตุ้ง ได้รับความนิยมมากในหมู่ชาวบ้าน ต่อมาจึงได้แพร่หลายไปในมณฑลอื่นๆ ในประเทศจีน ซิมจัดเป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งในวงดนตรีพื้นเมืองของมณฑลกวางตุ้ง ใช้ประกอบการในการแสดงงิ้ว หรือการแสดงต่างๆ เป็นเครื่องดนตรีที่สามารถแสดงร่วมกับเครื่องดนตรีอื่นๆ หรือใช้บรรเลงเดี่ยวได้²¹

ซิมของจีนที่ใช้กันโดยทั่วไปในประเทศไทยยาวประมาณ 77 ซม. กว้างประมาณ 30 ซม. มีสายทำด้วยลวดทองเหลือง 42 สาย ใช้ไม้ซิมตีเพื่อบรรเลง มีหย่องรองสายบอกตำแหน่งเสียง 2 หย่อง

ซิมเข้ามาในประเทศไทยราวสมัยรัชกาลที่ 4 โดยชาวจีนนำมาบรรเลงรวมในวงเครื่องสายจีนประกอบการแสดงงิ้วบ้าง บรรเลงในเทศกาลและงานรื่นเริงอื่นๆ บ้าง และบรรเลงเป็นเอกเทศบ้าง ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีผู้นำซิมของจีนเข้ามาผสมในวงเครื่องสายไทย และได้เปลี่ยนซิมจีนโดยการเปลี่ยนใช้สายที่ใหญ่กว่าเก่า และเทียบเสียงใหม่เพื่อให้เข้ากับเครื่องสายไทย

3.1.4 ฉิน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ฉินมาจากคำว่า 琴 ถอดเสียงทับศัพท์ตามสำเนียงภาษาจีนกลางว่า ฉิน คำว่า ฉิน 琴 มีความหมาย ดังนี้

1. (ความหมายแคบ หรือเป็นวิสามันยนาม) หมายถึง กู่ฉิน (古琴²²)

¹⁷ ธนิต อยู่โพธิ์, *เครื่องดนตรีไทยและซิม* กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร พิมพ์ครั้งที่ 2 ในงานพระราชทานเพลิงศพพันเอกสุรแสง วิบูลเสข, 2522 หน้า 72.

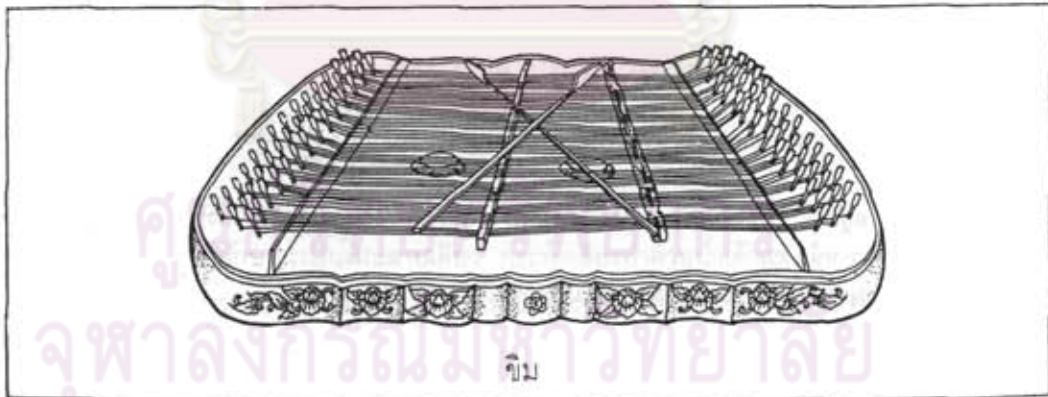
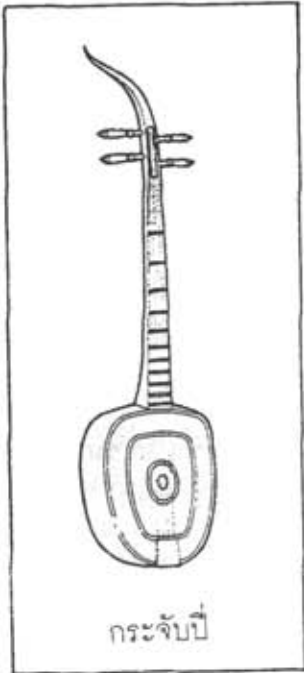
¹⁸ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525, หน้า 146.

¹⁹ 林倫倫 *新編潮州音字典汕頭* : 汕頭大學出版社 1997, p. 271.

²⁰ คำผสมในภาษาจีนที่มีคำว่า หยาง 洋 หมายถึง สิ่งที่มาจากดินต่างประเทศ เช่น หยางเหวิน 洋人 คนต่างชาติ หยางเจียว 洋教 ศาสนาที่มาจากต่างประเทศ

²¹ *中國音樂詞典* 北京 : 北京人民出版社 1985, p. 450.

²² เดิม ฉิน ก็คือ กู่ฉิน ที่เพิ่มคำว่า 古 กู่ หมายถึง เก่าแก่ โบราณ เพราะจะได้ไม่สับสน กับคำว่า ฉิน ที่มีความหมายกว้าง หรือเป็นคำสามัญนาม

2. (ความหมายกว้าง หรือเป็นสามัญนาม) หมายถึง เครื่องดนตรีทั่วไป โดยใช้เป็นคำผสมกับคำอื่น ได้แก่ เครื่องดนตรีของจีน เช่น 月琴 พิณจีนรูปร่างคล้ายพระจันทร์ เครื่องดนตรีของทางตะวันตก เช่น 鋼琴 เปียโน²³

ฉิน หรือ กูฉิน หมายถึง เครื่องดนตรีจีนโบราณที่มีประวัติยาวนานกว่า 3000 ปี ประเภทเครื่องสาย สมัยโบราณมีเพียง 5 สาย ปัจจุบันมี 7 สาย²⁴ ยาวประมาณ 130 ซม. กว้าง 20 ซม.หนา 5 ซม. ใช้มือขวาดีดสาย ผู้บรรเลงต้องไว้เล็บนิ้วโป้ง ซี่ กลาง นาง มือซ้ายกดเสียง มีตำแหน่งบอกเสียง เรียกว่า ฉินฮุย 琴徽 ลักษณะของเสียงมี 3 อย่าง เสียงสายเปล่า เสียงกดสาย และเสียงแตะสายเบาๆ (Hmonic) ลักษณะการดีดมีหลายอย่าง เช่น ดีดเข้า ดีดออก ดีดหลายสายติดต่อกัน ดีดหลายสายพร้อมกัน สบัดเข้า สบัดออก เป็นต้น

ฉิน เป็นเครื่องดนตรีที่มีบทบาทความสำคัญในชีวิตของคนจีนโบราณ ในภาษาจีน มีคำว่า 琴棋書畫 หมายถึงความสามารถที่ปัญญาชนพึงมีให้ครบถ้วน คือ เล่นดนตรีเป็น (หมายถึง สามารถดีดกูฉินได้) เล่นกีฬาเป็น(เล่นหมากรุกได้) อ่านเขียนหนังสือได้ วาดรูปได้ การเล่นฉินนอกจากเป็นความเพลิดเพลินแล้วยังช่วยกล่อมเกลาคิดใจ ดังในภาษาจีนมีคำว่า 修身養性 หมายความว่า เป็นดนตรีเพื่อกล่อมเกลาคิดใจ หรือทำจิตใจให้สงบ อีกทั้งยังเป็นเครื่องดนตรีที่เน้นการบรรเลงเดี่ยวหรือเล่นคนเดียว สามารถทำให้มีความสุขตามลำพัง ดังที่ภาษาจีนเรียกว่า 獨樂樂 ด้วยเหตุนี้นักปราชญ์ กวี ของจีนล้วนเล่นเครื่องดนตรีประเภทนี้เป็นทั้งนั้น เช่น ชงจื่อ ชงเบ้ง(จุดเสียง) หลี่โป่ หวาง เว่ย เตายวนหมิง เป็นต้น²⁵

มีการกล่าวถึง ฉิน ในพงศาวดารจีนเรื่อง โคเก็ก ซึ่งแปลโดยหลวงพิพิธภักดีพิจารณ์ ในราวพุทธศักราช 2420 สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในพงศาวดารจีนเรื่องนี้มีกล่าวถึง ฉิน โดยใช้คำว่า ชิม ตามสำเนียงภาษาจีนถิ่นแต้จิ๋วเป็นการทับศัพท์ ในที่นี้ผู้เขียนจะเรียกว่า ชิม (ส่วนชิมที่แพร่หลายในประเทศไทย เรียกว่า ชิม) ในพงศาวดารจีนเรื่อง โคเก็ก กล่าวถึงฉินไว้ดังนี้

อยู่มาวันหนึ่ง พระเจ้าฮอกฮีสื่อองเต้ให้ขุนนางเข้ามาเฝ้าพร้อมกันและตรัสว่า ท่านทั้งหลายได้ช่วยเราทะนุบำรุงแผ่นดินราชภูมิจึงมีความสุขเจริญขึ้นเป็นอันมาก เราคิดจะทำของขวัญหนึ่งเรียกว่าชิม มีลักษณะข้างคั่นนั้นกลม ข้างเท่านั้นสี่เหลี่ยมยาวเจ็ดเชียวสองด้าน มีสายห้าสาย มีเสียงอันไพเราะ ท่านทั้งปวงจะเห็นเป็นประการใด ขุนนางทั้งปวงจึงทูลว่า ข้าพเจ้าทั้งปวงปัญญาโหดเขลาหาทราบว่าจะทำอย่างไรได้ ถึงจะทำได้ก็คงไม่มีเสียงไพเราะด้วยว่าหาไม้แบบอย่างไม้ สุดแล้วแต่พระองค์จะเห็นชอบเกิด พระเจ้าฮอกฮีสื่อองเต้ได้ฟังดังนั้นมีพระทัยโสมนัส จึงตรัสให้หานายช่างเข้ามาเฝ้า แล้วรับสั่งให้นายช่างเอาไม้ง่อดง

²³ 现代汉语词典 北京: 商务出版社 1999, p. 1026.

²⁴ 王文耀 音樂藝術 上海: 上海三聯書店 1989, p. 46.

²⁵ 中國音樂詞典 . p. 306.

มาทำเป็นตัวอย่างต่อหน้าที่นั่ง ครั้นทำเป็นขิมเสร็จแล้ว สั่งให้ผู้รักษาเมืองต่างๆ ทำต่อไป
ทำเป็นเครื่องดีดสี่ ตั้งแต่บัดนั้นมาขิมและเครื่องดีดสี่ตีเป่าจึงได้มีสืบๆ มาจนถึงทุกวันนี้ และ
ถ้าจะว่าให้ชัดคือพินเมื่อครั้งแผ่นดินสามก๊กต่อลงมาหลายพันปี ขงเบ้งเป็นผู้ชำนาญดีด
ขิม ๆ ชนิดนั้นก็เป็นอย่างของพระเจ้าฮอกฮี้ฮ่องเต้²⁶

帝一日召名群臣曰：寡人賴卿等相輔，天下今稍清平。今削
木爲琴，面圓以法天，底平以象地；龍池八寸，通八風；鳳池四
寸，象四吋；五弦象五行；長七尺二寸，按七廿二候；用絲繩爲
弦，弦二廿有七條，命之曰離徽，上以通神明之眡，下以合天人之
和；絃爲三廿六弦之瑟，與民修身理性，反其天真。卿等以爲
可否？”群臣皆叩首曰：“臣等愚昧，願我主教之！”帝即發
式，命木匠用桐木削，依式而造，頒賜天下。眾臣皆退。天下
士民領式咸法制度，各相傳授，無不歡悅。天下琴瑟自此始。²⁷

(คำแปล) พระเจ้าฮอกฮี้ฮ่องเต้ให้บรรดาขุนนางเข้ามาเฝ้าพร้อมกันและตรัสว่า
ท่านทั้งหลายได้ช่วยเราทะนุบำรุงแผ่นดินได้สงบสุขดีแล้ว วันนี้จะเอาไม้มาทำเป็นขิม
ด้านบนกลมดังฟ้า ด้านล่างเรียบดังแผ่นดิน มีบ่อมังกร ยาวแปดซัน ให้ลมผ่านแปดด้าน
บ่อหงส์ ยาวสี่ซัน เหมือนสี่ฤดู มีสายห้าสายเหมือนธาตุทั้งห้า ยาวเจ็ดซันสองซัน เหมือน
เจ็ดสิบสองช่วงในหนึ่งปี ใช้เส้นไหมทำเป็นสาย สายขิมนั้นทำด้วยเส้นไหมยี่สิบเจ็ดเส้น
เรียกว่าหลี่ฮุย ด้านบนของสายขิมตรงกับฟ้า ด้านล่างของสายขิมตรงกับมนุษย์ พัน
สายใหม่ตรงแนบสามสิบหกสายเป็นสายของเลื้อ²⁸ เครื่องดนตรีนี้เล่นเพื่อเป็นการ
กลม่อเกล่าจิตใจให้กลับสู่ความบริสุทธิ์ตามธรรมชาติ ท่านทั้งปวงจะเห็นเป็นประการใด
ขุนนางทั้งปวงจึงทูลว่า ข้าพเจ้าทั้งหลายเฝ้าเกล้าไม่ทราบว่าจะทำอย่างไร สุดแล้วแต่
พระองค์จะบัญชาเถิด พระเจ้าฮอกฮี้ฮ่องเต้ได้ฟังดังนั้นก็พระราชทานแบบอย่าง แล้ว
รับสั่งให้นายช่างไม้เอาไม้เอกงมาทำตามแบบอย่างที่ให้ แล้วพระราชทานไปทั่วแผ่นดิน
บรรดาขุนนางต่างกราบทูลลากลับไป ทั่วแผ่นดินจีนประชาชนก็ได้ทำขึ้นตามแบบอย่าง
ของพระเจ้าฮอกฮี้ฮ่องเต้ ตั้งแต่บัดนั้นมาก็มีขิม และเลื้อเกิดขึ้นในแผ่นดินจีนสืบมาจนถึง
ทุกวันนี้

²⁶ ไคเก็ก กรุงเทพ : คุรุสภา 2506, หน้า 29.

²⁷ 周游 周游演义 北京：华夏出版社 1995, p. 18.

²⁸ เลื้อ เป็นเครื่องดนตรีจีนชนิดหนึ่งจำพวกเครื่องสายใช้ดีด มี 25 สาย

และ

จูเซียงสีก็สั่งให้ช่างทำขิมห้าสายแจกไปให้ราษฎร และและราษฎรก็ติดขิมเสียงนั้น
ไพเราะ ลมนั้นก็สงบลงต้นไม้ทั้งหลายก็มีดอกออกผลบริบูรณ์²⁹

朱襄氏聞奏，即令作五弦之琴，成，頒國中，人民習而彈
之，果陰氣降，群臣定。³⁰

(คำแปล) จูเซียงสีได้ยึดดั่งนั้นก็สั่งให้ทำขิมห้าสายทำเสร็จก็แจกให้แก่ราษฎร ให้
ราษฎรได้เรียนและติดขิม ลมฟ้าก็สงบจิตใจของขุนนางทั้งหลายก็เป็นปกติ

จะเห็นได้ว่า ขิม ในพงศาวดารจีนเรื่องโคเก็กก็คือ คำว่า ขิน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ดีด และยังเป็นชนิดเดียวกันกับเครื่องดนตรีที่ขงเบ้งใช้บรรเลงลงข้าศึก ในพงศาวดารจีนเรื่องโคเก็กฉบับภาษาไทยยังกล่าวด้วยว่าขงเบ้งชำนาญในการติดขิมชนิดนี้ด้วย จากการเปรียบเทียบโคเก็กฉบับภาษาไทยกับต้นฉบับภาษาจีนทำให้ทราบว่าข้อความที่ว่า

และถ้าจะว่าให้ชัดคือพิณเมื่อครั้งแผ่นดินสามก๊กต้องลงมาหลายพันปี ขงเบ้งเป็น
ผู้ชำนาญติดขิม ๆ ชนิดนั้นก็เป็นอย่างของพระเจ้าออกฮี้ฮี้ฮ่องเต้ฯ

เป็นข้อความที่ผู้แปลได้เพิ่มเติมเข้าไปเพื่อเป็นการขยายความ ส่วนเลข 瑟 เครื่องดนตรีจีนโบราณผู้แปลมิได้กล่าวถึงเลย จะให้เห็นว่าในสมัยที่แปลเรื่องโคเก็กนั้นมีผู้ที่เข้าใจถูกต้องที่ว่า เครื่องดนตรีที่ขงเบ้งเล่นนั้นเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ดีดมีห้าสาย ตลอดเสียงที่บันทึกตามสำเนียงจีนแต่จิวว่า ขิม

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ขิม ในภาษาจีนกลางเรียกว่า หยางจิน บางครั้งอาจเรียกย่อ ๆ ว่า จิน หรือในภาษาจีนแต้จิ๋วออกเสียงว่า ซิม ในฐานะที่เป็นสามัญญานาม ดั่งนั้นจึงทำให้คนไทยเข้าใจผิดว่าเป็นเครื่องดนตรีชนิดเดียวกัน ความแตกต่างของเครื่องดนตรีสองชนิดคือ จินหรือขิม ในสามก๊กเป็นเครื่องสายที่ใช้ดีด ส่วนขิม ที่เล่นกันแพร่หลายในประเทศไทยนั้นเป็นเครื่องสายที่ใช้ดีด ซึ่งมีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ดั่งนั้นคำว่า ขิม ซึ่งเป็นคำยืมจากภาษาจีนมีความหมายเปลี่ยนไปจากเดิมแล้ว ผู้เขียนเชื่อว่าปัจจุบันขิมที่คนไทยรู้จักนั้นคือ ขิม เครื่องดนตรีที่เป็นเครื่องสายที่ใช้ดีดเท่านั้น ส่วนขิม หรือ จิน ไม่พบว่ามิผู้นำมาบรรเลงในประเทศไทย เครื่องดนตรีจีนที่นำมาบรรเลงร่วมกับเครื่องดนตรีไทยนั้นมีเพียงขิม 洋琴 และเจิง 箏³¹ (กุเจิง 古筝) เท่านั้น

²⁹ โคเก็ก หน้า 54

³⁰ 開辟演義 , p. 27

³¹ เจิงหรือกุเจิง เป็นเครื่องดนตรีจีนชนิดหนึ่ง จำพวกเครื่องสายใช้ดีด มี 15, 21, 25 สาย ซึ่งขมรมดนตรีไทยมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลงร่วมกับเครื่องสายไทย)

4. สาเหตุที่ทำให้มีความหลากหลายในด้านรายละเอียด

4.1 เกิดจากการเลือกใช้คำในกระบวนการแปล

ก. การปรับบทแปลโดยใช้คำวิสามัญที่มีอยู่ในภาษาไทย (กระจับปี)

แม้ว่า *สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)* เป็นหนังสือที่แปลถอดความจากฉบับภาษาจีน แล้วเรียบเรียงตามสำนวนไทยอย่างตีเทียมจนวรรณคดีสโมสรลงมติว่าเป็น ยอดแห่งความเรียงเรื่องนิทาน แต่ในด้านเนื้อหาที่แปลมา ยังมีความคลาดเคลื่อนจากต้นฉบับเดิมอยู่บ้าง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวไว้ในตำนานเรื่อง *สามก๊กว่า*

ลักษณะการแปลหนังสือจีนเป็นภาษาไทยแต่โบราณ (หรือแม้จนชั้นหลังมา) อยู่ข้างลำบาก ด้วยผู้รู้หนังสือจีนไม่มีใครชำนาญภาษาไทย ผู้ชำนาญภาษาไทยก็ไม่มีใครรู้หนังสือจีน การแปลจึงต้องมีพนักงานเป็นสองฝ่ายช่วยกันทำ ฝ่ายชำนาญหนังสือจีนแปลออกให้เสมียนจดลง แล้วผู้ชำนาญภาษาไทยเอาความนั้นเรียบเรียงแต่งเป็นภาษาไทย ให้ถ้อยคำและสำนวนเรียบร้อยอีกชั้นหนึ่ง...แต่สำนวนแปลคงจะไม่ตรงกับสำนวนที่แต่งไว้ในภาษาจีนแต่เดิม³²

นอกจากนี้ ลังซ์ พิธโนทัยกล่าวถึงการแปลหนังสือสามก๊กเป็นภาษาไทยครั้งนั้นว่า

มุ่งแปลเอาข้อความเป็นข้อใหญ่ มิได้รักษาสำนวนจีน หรือวัฒนธรรมจีนไว้อย่างในต้นฉบับ แต่กลับพยายามเปลี่ยนสำนวนและวัฒนธรรมให้เป็นไทยหรือใกล้เคียงกับไทย³³

จะเห็นได้ว่า *สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)* ได้แปลคำว่า จีน เป็น กระจับปี เพราะต้องการให้ผู้อ่านชาวไทยอ่านแล้วเข้าใจง่ายและการที่เลือกคำว่า กระจับปี เพราะว่ากระจับปีเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายที่ใช้ตีตเหมือนกัน และยังเป็นที่ยู้งักกันทั่วไปในหมู่คนไทยในสมัยนั้น

อีกทั้งในสมัยนั้นไม่มีการเขียนเชิงอรรถอธิบายขยายความผู้แปลจึงใช้วิธีดัดแปลงโดยใช้คำที่คนไทยทั่วไปรู้จักกันดีหรือเข้าใจได้ง่าย

ข. การปรับบทแปลโดยการใช้คำสามัญที่มีความหมายกลางๆ (พิณ)

สามก๊กฉบับแปลใหม่ ของวรรณไว พิธโนทัยได้แปล คำว่า จีน เป็น พิณ เพราะพิณเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายที่ใช้ตีต การที่ผู้แปลเลือกใช้คำนี้เป็นเพราะคำว่า พิณ และคำว่า จีน ออกเสียงคล้ายกัน มีตัวสะกดตัวเดียวกัน (แม่กน) และความหมายของคำว่า พิณ และคำว่า จีน ก็หมายถึงเครื่องดนตรีที่ใช้ตีตเช่นกัน ซึ่งอาจหมายถึงเครื่องดนตรีทั้งของไทยและต่างประเทศ ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ชนิดของคำ

³² ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, *ตำนานหนังสือสามก๊ก* พระนคร: คลังวิทยา 2506, หน้า 29.

³³ ลังซ์ พิธโนทัย, *พิชัยสงครามสามก๊ก* กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์ 2512, หน้า 6.

ก็คล้ายคลึงกันคือ คำว่า พิณ และคำว่า ฉิน สามารถเป็นสามัญยานามเหมือนกัน ในสามก๊กหลายสำนวนในภาษาไทยเลือกใช้คำว่า พิณ นับเป็นการแปลที่เลือกใช้คำสามัญที่มีความหมายกลางๆ ซึ่งเป็นการใช้คำที่มีความหมายกว้างขึ้นกว่าฉบับแปลของเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

การใช้คำว่า พิณ ทั้งในสำนวนแปล หรือข้อเขียนต่างๆ ที่กล่าวถึงขงเบ้งใช้อุบายบรรเลงดนตรีวงข้าศึก นับว่าเป็นที่นิยมใช้ในยุคปัจจุบันมากที่สุด ผู้เขียนเห็นว่าคำว่า ฉิน แปลว่า พิณ เป็นการแปลที่เหมาะสมดีแล้ว เพราะคำว่า ฉินและพิณมีลักษณะทางความหมายที่คล้ายคลึงกัน

4.2 ความเข้าใจผิดอันเนื่องจากการกลายความหมายของคำยืม

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า คำว่า ชิม ในภาษาไทย มี 2 ชนิด คือ ชิม_๑ และ ชิม_๒ ชิม_๑ ชิม_๒ ที่เห็นกันในปัจจุบันคือ ชิม_๑ แต่ ชิม_๒ ในภาษาไทยมีความหมายที่คลาดเคลื่อนไปจากเดิมแล้ว จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความสับสนและเข้าใจผิดในด้านความหมายของคำยืมที่มาจากภาษาจีน อีกทั้งชิม_๑ เป็นเครื่องดนตรีจีนที่มีอยู่ในสังคมไทยมานาน และคนไทยก็ชอบฟังการบรรเลงชิม เพราะมีความไพเราะและมีลีลาคล้ายเพลงไทยมาก วิธีตีชิมมีทั้งวิธีสับดี วิธีกรอ รั้ว และขยี้คล้ายตีระนาด^{๓๔} สาเหตุนี้จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนสับสนและเข้าใจผิดคิดว่าชิม_๑ ในประเทศไทย และฉินในสามก๊กฉบับภาษาจีนเป็นเครื่องดนตรีชนิดเดียวกัน ดังนั้นเมื่อมีนักประพันธ์เขียนถึงสามก๊กตอนขงเบ้งลวงลูมาอี้ มักจะกล่าวว่าขงเบ้งตีชิม ดังปรากฏในบทความและข้อเขียนต่างๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว ในข้อเขียนดังกล่าวยังได้ออกถึงกริยาในการบรรเลงด้วยว่า ใช้ตี ด้วย ดังนั้น คำว่า ชิม ที่กล่าวถึงนั้นคือ ชิม_๑ เป็นเครื่องดนตรีจีนที่แพร่หลายในประเทศไทย ไม่ใช่ ชิม_๒ ในพงศาวดารเรื่อง ไคเก็ก แน่นอน

คำเดิมในภาษาจีน	คำยืมในไทย
ฉิน จินกลาง ฉิน 琴 แต่จิ้ง คิม ชิม เครื่องสาย เดิมมี 5 สาย ปัจจุบันมี 7 สาย ใช้ตีด้วยเล็บ	ชิม _๑ (ไคเก็ก) ทัณฑ์พิโดยใช้สำเนียงแต่จิ้ง เครื่องสาย มี 5 สาย ใช้ตีดี
หยางฉิน เดิมเป็นเครื่องดนตรีของเปอร์เซีย 洋琴 เข้ามาในจีนสมัยหมิงซิง เป็นดนตรีถิ่นกวางตุ้ง เป็นเครื่องสาย ใช้ตี	ชิม _๒ เครื่องสาย มี 42 สายหรือมากกว่า ใช้ตีด้วยไม้ชิม เป็นเครื่องดนตรีที่ไทยรับมาจากจีน และจีนก็รับมาจากเปอร์เซียอีกทีหนึ่ง ชาวจีนแต่จิ้งจากมณฑลกวางตุ้งนำ เข้ามา ในประเทศไทยในสมัย ร.4

^{๓๔} พูนพิศ อำมาตย์กุล "ชิมกับเพลงไทย" ในสยามสังคีต กรุงเทพฯ ศิลปวัฒนธรรม 2524, หน้า 197.

5. สรุป

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าสามก๊กฉบับภาษาไทยมีหลายสำนวนแต่ละสำนวนก็มีความโดดเด่นต่างกัน สะท้อนให้เห็นกระบวนการแปลที่ต่างกัน ประเทศจีนและประเทศไทยมีการติดต่อกันมาแต่โบราณกาล และมีการแลกเปลี่ยนกันทางวัฒนธรรมหลายด้าน เช่น มีการนำดนตรีจีนมาเล่นในประเทศไทย จนเป็นที่นิยมและมีลักษณะบางอย่างกลายเป็นไทยไปแล้ว อีกทั้งมีการยืมคำจีนอื่นๆ มาใช้ในภาษาไทย และต่อมามีความหมายก็คลาดเคลื่อนและเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ไคเบ็ก กรุงเทพฯ : ศุภสภา, 2506.

เซีย ซูจิง เรียบเรียง ทองแถม นาดจ่านง แปล *กลยุทธ์สามก๊กฉบับบริหารในภาวะสงคราม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2531.

ตำราภาษานูภาพ สมเด็จพระยา. *ตำนานหนังสือสามก๊ก*. พระนคร : คลังวิทยา, 2506.

ธนิต อยู่โพธิ์. *เครื่องดนตรีไทยและซิม*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร พิมพ์ครั้งที่ 2 ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันเอกสุรแสง วิบูลเสข, 2522.

บุศราคม (นามแฝง). "สามก๊กฉบับละโลเม่ ตอนศึกชิงแฉมปียอดขุนพล." วารสารศรีสมเด็จฉบับครบรอบวันคล้ายตั้งแก๊พีราลัยสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ มกราคม 2526.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์ พิมพ์ครั้งที่ 3, 2530.

พระยาพระคลัง (หน). *เจ้าพระยา สามก๊ก*. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา 2518.

พูนพิศ อำนวยกุล. *ดนตรีวิจัยความรู้เรื่องดนตรีไทยเพื่อความชื่นชม*. กรุงเทพฯ : เกียรติธุรกิจ, 2527.

_____. "ซิมกับเพลงไทย" ใน *สยามสังคีต*. กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม, 2527.

มนตรี ตราโมท "ซิม." ใน *เครื่องดนตรีไทยและซิม*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. พิมพ์ครั้งที่ 2, ในงานพระราชทานเพลิงศพพันเอกสุรแสง วิบูลเสข, 2522.

มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตันท. *ฟังและเข้าใจเพลงไทย*. กรุงเทพฯ : ไทยเซเซม, 2523.

ยาขอบ(โชติ แพร่พันธ์). *ซงเบ้งผู้หยั่งรู้ดินฟ้ามหาสมุทร* พิมพ์ครั้งที่ 12 กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า 2535.

เลี้ยวเจีย เขียน บุญศักดิ์ แสงระวี แปล. *ชุดกุสมบิตีสามก๊ก*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ก.ไก่, 2535.

วรรณไว พัดไธย. *สามก๊กฉบับแปลใหม่*. กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์, 2522.

ล.อักษรอาสา. *ขุนพลผู้ยิ่งใหญ่แห่งเสฉวน*. กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2531.

สมภพ ภิรมย์ "คำนำ." *สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)* กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2518.

สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร และสมชาย พุ่มสะอาด. *ขงเบ้งจอมปราชญ์*. กรุงเทพฯ : หอสมุดกลาง 09, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

สังข์ พิธินทัย. *พิชัยสงครามสามก๊ก*. กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์, 2512.

สุทัศน์ สุดสาดี. พันเอก "ดนตรีมีคุณ" ใน *ดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ 31*. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง 2542.

ภาษาจีน

林倫倫 *新編潮州音字典* 汕頭:汕頭大學出版社 1997

羅貫中 *三國演義* 北京:北京文化藝術出版社 1991

王文耀 *音樂藝術* 上海:上海三聯書店 1989

現代漢語詞典 北京:商務出版社 1999

周游 *開辟演義* 北京:華夏出版社 1995

中國音樂詞典 北京:人民音樂出版社 1985

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย